

עתה רואים אתם כי כל פרט ופרט במשפט זה הוא מלא חכמת קודש, חרדה לטהרת ישראל ויחד עם זה הבנה עמוקה לרגשות בני האדם.

פרק ד. נושא ראשון. פסוקים א-יט.

הנושא: אירגון הממלכה על ידי שלמה.

הערה למחנך: פרק ד נראה כמחרוזת של שמות שאין בהם ענין מיוחד לתלמיד, אולם חשיבותו גדולה, כי יש בו מן היסודות האירגוניים של ממלכת דוד ושלמה. כפי שנראה מספר דברי הימים א' פרק כז, חלוקת הארץ הנזכרת בפרק זה נעשתה עוד על ידי דוד, אולם שלמה שיכלל אותה. הוא הטיל על החלקים הנפרדים את כלכלת בית המלוכה באורח צודק.

לעוסקים בארגון הסדרים בארץ בודאי יש עניין בכל פרט ופרט בפרק זה, ויש להתעמק בכל מילה שבו. לתלמידים בדרך כלל די להעיר על העובדה שהארץ מחולקת כאן לשנים עשר חלקים, לא לפי השבטים, אלא כפי הנראה לפי היכולת הכלכלית של תושבי כל חלק וחלק. יש חלקים פוריים שהוטלה עליהם מעמסה כעל חלק גדול אחר.

כדאי לציין כי הממונה על המס, אדונירם, דומה לתפקיד שר האוצר בזמננו, הוא אותו איש שהיה ממונה על המיסים בימי דוד, והאריך ימים עד ימי רחבעם עד שנהרג בעת המרד בבית דוד. כמו כן כדאי לציין שנזכרות כאן שתי בנותיו של שלמה (פסוק יא, טו) שבעליהן היו נציבים. אלו האנשים היחידים ממשפחתו שנזכר כי היו להם תפקידים רשמיים בארץ, אבל לא נזכר כי מסר תפקידים לבניו, אף כי בודאי היו לו בנים רבים מנשיו הרבות. הנציבים היו מבני כל השבטים. כך היה בעניין המיסים, ובודאי גם בעניינים אחרים, שלא לקפח אף אחד מהשבטים.

פרק ד. נושא שני. פסוק כ.

הנושא: תענוגות החיים בימי שלמה.

מחנך: בפסוק כ' אחת עשרה מילים. כמעט כל מילה מלמדת פרטים היסטוריים רבים. נסו להתבונן בהם.

תלמיד: יהודה נזכרת כחלק נפרד וישראל כחלק נפרד.

מחנך: נכון. זה רואים גם לפני כן במספר מקומות. אף כי כל שבטי ישראל היו עם אחד, לכל שבט היו תכונות מיוחדות שנשמרו במשך רוב הזמן. בשבט יהודה היו יתרונות רבים מאד על אחרים, שהודות להם הם בלטו תמיד כגוף מיוחד עד ששבט זה הפך להיות עיקר העם. החידוש בפרק זה הוא שגם בימי שלמה נשתמר הבדל זה, כי הוא היה לטובת העם.

אולם לא זהו הפרט העיקרי שבפסוק זה. מהו לדעתכם?

תלמיד: הנביא מציין בשמחה שישראל "אוכלים ושותים ושמחים".

מחנך: מתוך שכתוב כאן על שמחה, סבור אתה שגם הנביא שמח על תופעה זאת... אינני יודע אם היה בדיוק ככה. יתכן שיש כאן ביקורת חריפה מאד על העם המשתמש בגדולה לענייני הנאה ותענוגות.

תלמיד: האם מלך חכם כשלמה לא היה יכול להשפיע על העם שישתמשו במצב הכלכלי המזהיר לעניינים עליונים יותר ולא לתענוגות?

מחנך: גם זוהי שאלה טובה. נראה כי שלמה לא שלל התנהגות זאת. אינני יודע אם תגיעו ללימוד ספר קהלת בבית הספר, אבל בודאי שמעתם או תשמעו את קריאת מגילת קהלת בבית הכנסת בחג הסוכות (אמנם בבתי הכנסת הנוהגים כעדות המזרח אין נוהגים לקרוא מגילה זו מתוך מגילה), שם אמר שלמה: "אין טוב באדם שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב בעמלו" (קהלת ב כד), ועל ימים כאלו הוא אומר: "ראיתי אני כי מיד האלקים היא" (שם).

מדבריו בספר משלי אנו למדים כי הוא זירז את העם להשגת שני הדברים כאחד, חיים טובים ושמחים במובן החמרי וגם הישגים רוחניים גדולים. הוא קיווה כי העם יצליח בזה, כי אפשרי הוא הדבר ומותר לאדם לשאוף לכך.

תלמיד: אם כן נכון הוא מה שאמרת שהנביא מציין את דבר השמחה כולל אכילה ושתיה – בסיפוק רב!

מחנך: אנו צריכים לשים לב למה שאירע בסוף. אף כי אפשר היה ליהנות מן הטובה החמרית בחיים וגם לעלות ולהתעלות במובן הרוחני, לא רבים עשו כן. לאחר ימי שלמה התפלגה הממלכה ובעם היתה ירידה גדולה. יש אומרים כי אז נתקיים בהם "וישמן ישורון ויבעט" (דברים לב טו). אם כן קשה לשמוח, להיפך, מחשבות נוגות מתעוררות עם קריאת פסוק זה. אי"ה עוד נלמד על כך.

פרק ה. נושא ראשון. פסוקים א-ה.

הנושא: המסיבות הגדולות בבית שלמה.

מחנך: ירמיה הנביא שכתב את ספר מלכים מקצר מאד וכותב רק על דברים עיקריים ביותר מחיי שלמה ומן המאורעות של תקופתו הגדולה.

תלמיד: אני רואה שבפרק זה כתוב מה שאכלו אצל שלמה. האם אלו דברים עיקריים, מה היא חשיבותם?